

Розділ IV

ЛІНГВІСТИКА ТЕКСТУ І КОНТЕКСТНІ ВИЯВИ ЛЕКСИЧНИХ ОДИНИЦЬ

УДК 81'42:81'372.612

Лариса Белехова
(Херсон)

ПОЕТИКА ОЧУДНЕННЯ У ЛІРИЦІ ЛІНИ КОСТЕНКО: КОГНІТИВНО-ПРАГМАТИЧНИЙ АСПЕКТ

Статтю присвячено виявленню лінгвокогнітивних і прагматичних особливостей формування поетики очуднення у віршованих текстах, що визначає своєрідний характер індивідуально-авторської картини світу Ліни Костенко і впливає на читацьке сприйняття її віршів, на створення емоційного резонансу між автором і читачем.

Ключові слова: *поетика очуднення, лінгвокогнітивні засоби, прагматичні особливості, емоційний резонанс.*

This article focuses on revealing cognitive and pragmatic factors which ensure the creation of poetics of estrangement in Lina Kostenko's poetic texts as well as showing up emotional resonance between the author and the reader.

Key words: *poetics of estrangement, cognitive and pragmatic factors, emotional resonance.*

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими завданнями. Образність як домінуюча властивість художнього твору й поетичного зокрема завжди знаходилася у центрі уваги досліджень з поетики художнього тексту [9; 15; 18; 19; 23; 24]. Одним із шляхів творення художньої образності у статті розглядається феномен очуднення, вперше сформульований В.Б. Шкловським як такий прийом художньої оповіді, коли предмети, події, явища описуються ніби вперше, під незвичним кутом зору [22, с. 63].

Актуальність обраної теми визначається її відповідністю загальним спрямуванням когнітивно-поетологічних розвідок на пошук новочасних підходів до розкриття механізмів творення нових і прихованих смислів у поетичних текстах. Пояснення лінгвокогнітивних механізмів створення поетики очуднення у віршованих текстах сприяє виявленню тенденцій і закономірностей поетичного мовлення.

Аналітичний огляд наукового доробку, присвяченого проблемі поетики очуднення як засобу творення оригінальної художньої образності на різних рівнях тексту, уможливив виокремлення різних наукових підходів до її вивчення. Спільним для всіх підходів виявляється тлумачення очуднення як одного із типів висунення [1, с. 14], стилістичного прийому, що спричиняє деавтоматизацію читацького сприйняття й веде до пролонгації інтерпретації поетичного тексту [22, с. 63, 68].

У концепції представників **формальної школи** форма вважалась змістовною, “відчутною” [15, с. 131]. Зміни у формі неодмінно впливають на зміну змісту [19, с. 59], який завжди був у фокусі уваги “формалістів”. Звинувачення у формалізмі походило від плутанини у розумінні двох дефініцій терміну “прийом”. Традиційно прийом розглядався як навмисний засіб створення стилістичного ефекту. В уявленнях представників формальної школи прийом означав не засіб оформлення, не особливу форму діяльності, а саме слово або словесний ряд у його естетичній функції з настановою на самозначущість, “самовитість” за В. Хлебніковим [21, с. 234; 19, с. 354]. Словесний поетичний образ (віршована конструкція,

або віршований словесний ряд, за їх термінологією) – це динамічна, постійно розгортувана цілісність, конструктивна домінанта поетичного тексту з настановою на естетичну значущість, на відчутність словесного вираження [18, с. 10]. Виходячи з основного постулату формальної школи, що “поетичне мовлення – це висловлення з настановою на виразність” [24, с. 64], її представники у своєму підході до словесного поетичного образу зосереджували увагу саме на аспекті виразності, який, на їх погляд, забезпечує його комунікативну спрямованість й естетичну значущість. Настанова на виразність, на відчутність форми здійснюється шляхом стилістичного прийому висунення, який створює “ускладненість форми” та смисловий ефект очуднення, що у свою чергу веде до деавтоматизації процесу сприйняття поетичного тексту [22, с. 63, 68]. За В. Шкловським словесний поетичний образ повинен створити особливе бачення предметів, а не їх розпізнання [22, с. 68]. Ефект очуднення створює нове сприйняття світу. “Очуднення є скрізь, де є образ” [там само, 70]. “Образ поетичний – один із засобів створення найбільшого враження. Як спосіб він дорівнює прийомам – поетичному паралелізму, порівнянню, повторам, симетрії, гіперболі, дорівнює, взагалі тому, що прийнято називати фігурою” [там само, 61].

У **лінгвопоетиці** зацікавленість проблемою очуднення проявляється у зверненні дослідників до стилістичних засобів його реалізації, які розширюють і поглиблюють уже відомі уявлення про специфіку функціонування одиниць мови у художньому тексті. Результатами розвідок в аспекті семантики є розмежування ненормативних семантичних конструкцій на семантичні аномалії як порушення мовної норми та абсурдні висловлювання, що відображають глибинні процеси, які відбуваються у мисленні людини [3, с. 74, 78, 85-89]. З позиції семантико-когнітивного підходу текстові аномалії у художніх прозових творах є причиною когнітивного дисонансу – інтелектуальної перешкоди, що виникає унаслідок розбіжності між знанням актуального світу і знанням, отриманим читачем з текстового світу [13, с. 8], яка веде до текстового напруження [36, с. 78].

У **когнітивній лінгвістиці** особливості поезики очуднення розкриваються через прийом висунення, який створює когнітивний дисонанс [11, с. 386]. Під когнітивним дисонансом розуміється інтелектуальний конфлікт, що виникає між схемою читача та схемою тексту [5, с. 279, 281-282]. Очуднення сприяє деавтоматизації процесу обробки тексту, викликає зміну звичних схем знання у свідомості читача. У поетичному тексті очуднення веде до закріплення схем знання, які активізують стереотипні словесні поетичні образи, і призводить до руйнування старих, звичних схем та появи нових задяки ідіотипним образам [5, с. 282]. Якщо поетичний текст містить стереотипні образи, світ, який цей текст малює, сприймається як знайомий, звичний. Ідіотипні словесні поетичні образи порушують звичні схеми та оновлюють схему знань читача. Описуваний у тексті світ здається іншим тому, що змальована в ньому дійсність має розбіжності зі звичайними настановами читача [5, с. 270]. Деавтоматизація процесу читання вимагає від читача когнітивних зусиль в інтерпретації смислу словесних поетичних образів, допомагає глибше зануритись у зміст поетичного тексту і приводить до більш адекватного його розуміння [31, с. 392].

У річищі **літературознавства** увага зосереджується на висвітленні очуднення як способу критичного [16], комічного [6] та іронічного [20] осмислення дійсності та асоціюється з низкою термінів: очуження, ефект ошуканого очікування (*effect of defeated expectancy*), *estrangement*, *defamiliarization*, *deautomation*, *Verfremdung*).

У когнітивній лінгвістиці, спрямованій на пояснення характеру взаємодії між мовою і мисленням, проблема очуднення набула особливої актуальності у зв'язку з новим когнітивним підходом до тлумачення образних засобів. У світлі теорії концептуальної метафори [27, с. 253-283; 29; 30] та метонімії [28, с. 37-77], концептуальної інтеграції [25; 26] образні засоби, зокрема метафора і метонімія, тлумачаться як власне способи мислення. У **когнітивній поезиці** [5; 9; 27; 33; 34] розкрито лінгвокогнітивні механізми їхнього формування й особливості функціонування в художніх текстах різних авторів і літературно-стильових напрямів [5; 4]. У ракурсі новітніх парадигм ефект очуднення, створений різними типами висунення [1, с. 15-18], зумовлює високий ступінь емотивності поетичного тексту,

сприяє нарощенню інтенсивності, так званому “емотивному крещендо” [34, с. 281]. У сучасних **когнітивно-дискурсивних лінгвістичних** студіях очуднення тлумачиться як прийом поетизації художньої прози [8, с. 765-768]; інваріант мовної образності на різних рівнях тексту: семантичному, синтаксичному та прагматичному, що дозволяє об’єднати всі тропи і фігури в єдине ціле, як незвичне, дивне сприйняття дійсності [16, с. 121; 17]. Сутність метонімії чи метафори, паралелізму чи оксиморона, літоти чи гіперболи також вбачають в очудненому баченні світу [17, с. 18].

Виклад основного матеріалу дослідження. Узагальнення поглядів на природу очуднення, представлених у науковому доробку, дозволяє дійти висновку, що головним у розумінні його сутності є протиріччя, яке виражається у протиставленні певної мовної, соціальної, естетичної норми і контрастуючого з нею відображення дійсності, ситуації, явища [23], а також у певному логічному супереченні, протиріччі стереотипності [14, с. 306-309], яке призводить до зіткнення амбівалентних образів, думок і очікувань. Тому очуднення описується за допомогою таких понять, як протиріччя, контраст, порушення норми [2, с. 23; 6, с. 189] і, навіть, ошукане очікування [22]. Щодо поезики очуднення, то її предметом постають не лише стилістичні прийоми, а й різноманітні словесні поетичні образи, композиція, сюжет, типи оповіді [14, с. 306-308]. Недостатньо висвітленими залишилися когнітивний й прагматичний аспекти ефекту очуднення, що й зумовило наш вибір проблематики нашого дослідження.

Мета статті полягає у виявленні стилістичних та лінгвокогнітивних характеристик поезики очуднення та встановлення прагматичної ролі очуднених словесних образів у ліриці Ліни Костенко.

Об’єкт дослідження становить поезика очуднення у ліриці Ліни Костенко. **Предметом** вивчення постають лінгвостилістичні засоби творення поезики очуднення й когнітивно-прагматичні властивості очуднених словесних образів у ліриці Ліни Костенко.

Когнітивний підхід у дослідженні поезики очуднення спрямовано на визначення лінгвокогнітивних операцій та процедур створення нових і вилучення прихованих смислів очуднених образів. З позицій **прагматичного** підходу визначається роль ефекту очуднення на досягнення перлокутивного ефекту, тобто реалізацію авторського задуму на створення емоційного відгуку читача, емоційного резонансу між автором і читачем.

Гіпотезою дослідження є припущення про те, що у підґрунті поезики очуднення лежить особливий тип художньої свідомості, яка виявляється у різних комбінаціях аналогового, асоціативного, параболічного видів поетичного мислення із парадоксальним, що впливає на характер мапування як лінгвокогнітивного механізму формування образності поетичного тексту.

Розуміючи поезику в широкому сенсі як макропоезику – розділ філологічної науки, галузь на межі літературознавства і лінгвістики, що оперує такими поняттями літератури, як закономірності художнього мовлення, способи образного осмислення дійсності, категоріями роду, жанру, композиції твору [5, с. 141], і у вузькому – мікропоезику – сукупність домінуючих рис авторського ідіостилу, єдність втілених у тексті фрагментів художньої картини світу, котрі асоціюються з певною ідеєю, певним концептом чи концептосферою, певною художньою деталлю [8, с. 768], у контексті нашого дисертаційного дослідження ми тлумачимо *поезику очуднення* як гармонію форми і змісту поетичних текстів, створювану індивідуально-авторськими мовностилістичними засобами, лінгво-когнітивними способами, спрямованими на відтворення несподіваного, незвичного ракурсу бачення фрагментів картини світу, зображених у ліричному творі.

Уважаємо, що ефект очуднення досягається за допомогою авторських мовностилістичних засобів на основі різних типів *висунення*, що приводить до деавтоматизації процесу сприйняття художнього тексту. Під *висуненням* розуміють такі способи організації тексту, які фокусують увагу читача на певних елементах повідомлення і встановлюють семантично релевантні відношення між елементами одного або частіше різних рівнів [1, с. 11-20, 2, с. 176]. Очуднення досягається за допомогою висвітлення

незвичного ракурсу бачення зображеного предмета чи явища, що є ключовою складовою у творенні оригінальної образності. Висунення створює естетичний контекст і виконує декілька смислових функцій, однією з яких є підвищення експресивності, а також встановлює ієрархію значень і елементів у тексті, тобто висуває особливо важливі частини повідомлення чи тексту. Принципи висунення забезпечують єдність структури художнього тексту та його системність, встановлюють зв'язки між цілим текстом та його частинами. Отже, висунення може зустрічатися на будь-якому рівні мови: фонетичному, граматичному чи семантичному; це явище також спостерігається і в повсякденній мові, проте у художніх творах воно є більш систематичним і структурованим.

У контексті нашого дослідження не всі стилістичні тропи і фігури називаємо такими, що створюють очуднене сприйняття дійсності. Стерті тропи, наприклад, стерта метафора, стерте порівняння, логічний перифраз не належать до вербальних засобів реалізації очуднення. Стилiстичний аналіз фактичного матеріалу засвідчив, що засоби репрезентації очуднення на *лексико-семантичному* рівні включають різні типи оригінальних авторських метафор, в яких осмислення йде не лише від конкретного до абстрактного, а навпаки, де конкретне чи знайоме осмислюється через абстрактне.

До прикладу розглянемо словесний образ Л. Костенко, побудований на конвергенції різних стилістичних засобів, що створюють розгорнуту метафору:

*Відмикаю світанок скрипичним ключем,
Чорна ніч інкрустована ніжністю,
Горизонт піднімає багряним плечем
день –
як нотну сторінку вічності* (1, с. 8)

У цьому вірші природа для поезиї звучить, вона сповнена свого особливого музичного ритму й забарвлена у різні кольори. На взаємодії колірних і звукових асоціацій конструється синестезійний образ світанку.

Стилiстичний аналіз очуднених словесних образів у ліриці Л. Костенко засвідчив, що доміантними засобами творення поезиї очуднення постають контрастивні тропи і фігури, а саме, на *лексико-семантичному* рівні – **оксиморон**: “*О, не взискуй гірко меду слави*” (1, с. 52), “*і вільний шлях, закутий в магістраль*” (с. 102), “*Пелюстки скронь – чавунні, як гантелі*” (1, с. 192); **катахреза**: “*Я з ними теж мовчанням говорю*” (1, с. 50); на *синтаксичному* рівні: **антитетичний паралелізм** “*Гукала тиша рупором вокзальним, Світили ночі, вечоріли дні*” (1, с. 15); у сюжетній структурі – **іронія**: “*немає кращого гримера, / ніж добросовісна брехня*” (1, с. 147), **парадокс**: “*І в сутичці вічній святого з ганебним/ Світлішає розум зацькований мій*” (1, с. 62).

Розглядаючи мовностилістичні репрезентанти очуднених словесних поетичних образів у ліриці Л. Костенко, вважаємо за доцільне досліджувати не лише конкретні лінгвальні (лексико-семантичні та синтаксичні) засоби, але й концептуальне підґрунтя таких образів. Когнітивною основою названих стилістичних засобів слугує **концептуальний оксиморон**. На відміну від концептуальної метафори, яка тлумачиться як аналоговий спосіб осмислення ознак царини мети і джерела словесного образу, концептуальний оксиморон є результатом парадоксального поетичного мислення, в основі якого лежать когнітивні операції накладання, перехрещення й зіткнення ознак царин джерела й мети. Слід зауважити, що у сучасній когнітивній лінгвістиці прийнято позначати модель концептуальної метафори у вигляді запису великими літерами концептів референтів (царина мети) і концептів корелятивів (царина джерела), поєднаних дієсловом зв'язкою Є: ЖИТТЯ Є СВІТЛО, натомість концептуальний оксиморон репрезентується, як правило, концептами, контрастивні відношення між якими символізує позначка VS (versus – проти): ЗЛО VS ДОБРО, КРАСИВИЙ VS ПОТВОРНИЙ тощо. Так, проаналізуємо словесний образ:

*Усміхається правда очима легенд –
і свобода – очима неволі* (1, с. 8)

Наведений парадоксальний словесний образ побудовано на антитезі, яка містить метафоричні оксиморони: правда осмислюється як легенда, а свобода сприймається як неволя. Когнітивним механізмом творення словесного образу виступає концептуальний оксиморон ПРАВДА VS ВИМИСЕЛ і СВОБОДА VS НЕВОЛЯ. Ефект очуднення виникає через зіткнення несумісних концептів. Така сама когнітивна процедура лежить в основі формування образу в поетичних рядках: *“Яка між нами **райдуга** стояла!// Яка між нами **прірва** пролягла!”* (1, с. 276). Словесний образ побудований на виразній антитезі *райдуга – прірва*. Якщо райдуга символізує зв'язок двох споріднених душ, то прірва усвідомлюється як розрив, зникнення взаємних почуттів, повернення до яких неможливе. Образ райдуги має виразну смислову глибину, оскільки реалізує міфопоетичну семантику (символ поєднання) і через яскравий колірний малюнок образно позначає складну гаму ліричного почуття героїні [10, с. 148].

Серед контрастивних засобів творення поезики очуднення особливе місце займає катахреза. Вона володіє ілюктивною силою і викликає комічний ефект. Так, у вірші “Балада про здоровий цинізм” образ нелюбимої дружини створено через катахрезу-порівняння: *“Та не тулись до мене, ти не дуже / воно мені **як вірність реп’яха**”* (1, с. 191).

Розкриття механізму творення поезики очуднення здійснюємо шляхом когнітивно-семантичного аналізу ознак номінативних одиниць *вірність* і *реп’ях*, що структурують царини джерела й мети словесного образу. У семантичній структурі суб’єкта зіставлення – царині мети (*вірність*), виявляємо такі семи: *гідність, жертовність, скромність, готовність прийти на допомогу*, а в об’єкті порівняння – царині джерела (*реп’ях*): *липкість, колючість, огидність, набридливість, небажаність*. Зіткнення несумісних ознак складників словесного образу призводить до парадоксального осмислення суті подружнього життя з не коханою.

До *словотвірних* засобів поезики очуднення Л. Костенко відносимо морфологічні і морфолого-синтаксичні. Словесна творчість є формою мовленнєвої поведінки людини, способом самовираження засобами мови, індивідуальним стилем, у якому проявляється особистість мовця, його уява. Індивідуальне словотворення Л. Костенко є свідченням її здібності до реалізації лінгвокреативного потенціалу мови у створенні нових лексичних одиниць: *“І сходить над Дніпром гірка зоря-полин”* (1, с. 7); *“золотаве звечоріння”* (1, с. 45); *“Вирлооке сонце”* (1, с. 142), *“пружинно-спіральных негідників”* (2, с. 142), *“горельєфи пам’яті”* (1, с. 153). Привертають увагу своєю смисловою місткістю словообрази райдуги й привітів-самоцвітів у ліричних одкровеннях поетеси: *“Мое серце, мабуть, болітиме, / як не стрінемось ми в житті. / Я привітами-самоцвітами / зупинила б тебе в путі”* (2, с. 35). Позитивна оцінність образу привітів-самоцвітів заснована на зовнішніх асоціаціях із різнобарвним коштовним камінням.

Узагальнений аналіз наукового доробку [5; 7; 9; 12; 16; 17; 21; 22; 25] дозволив виділити основні та допоміжні функції очуднення як засобу творення оригінальної образності поетичного тексту. До основних функцій очуднення відносимо *образну*, функцію *інтенсифікації змісту*, *емотивну* та *експресивну* і як її похідні – *прагматичну* та *когнітивну*. Образна функція очуднення є ключовою і систематизує його як основу образної мовної семантики та структури компонентів художнього тексту. У поетичному світі Ліни Костенко особливої ідейно-естетичної ваги набувають образи дерев як елементів національно конотованого пейзажу. Образи тополі, верби в асоціативно містких контекстах перетворюються на символічні деталі, як, наприклад, в “Інкустаціях”: *“Як сірничок, припалений від сонця, / день спалахнув, обуглився, погас. / Верба – мов **чорний покруч ікебани**. / Минає день. Ну от, ми й піднялись / це на одну шабличку страждання”* (1, с. 536). Оригінально втілений образ верби сприймається як символ драматичних колізій життя. Екзотизм *ікебана* надає поетичному образу експресивності і створює ефект стереоскопічної виразності зображуваного [10, с. 76]. *Прагматична* функція очуднення полягає у вираженні оцінних характеристик об’єктів сприйняття. У більшості випадків така оцінка є негативною, а явище (предмет) постає як об’єкт іронії чи сатири.

Когнітивна функція очуднення проявляється в активації нових, позбавлених словесного вираження понять, що виникають в результаті лінгвокогнітивного осмислення змісту вірша. Функція *інтенсифікації змісту* сприяє нарощенню інтенсивності сприйняття поетичного образу, зумовлює високий ступінь емотивності художнього тексту. Так, у вірші “Плем’я Тода”, де йдеться про знищений колоніальною політикою народ, а на підтекстовому рівні – перегук із долею України, образ *чорного ієрогліфа бадилли* разом з образом *мертвої води* усвідомлюється як лиховісний знак спустошеної землі: “*Вже їх земля – копалини й копальні, / залізнi кігті шахт у глибину. / Уже нема квітучої долини. / Не чути в передгір’ях череди. / Лиш чорний ієрогліф бадилли / щось шелестить до мертвої води*” (1, с. 368).

Висновки. Поетика очуднення у ліриці Л. Костенко створюється індивідуально-авторськими мовностилістичними засобами (лексико-семантичними і синтаксичними) та лінгвокогнітивними способами, що включають когнітивні операції і процедури формування оригінальних словесних образів, які викликають несподіване відчуття від створеного незвичного ракурсу бачення предмета, речі, події чи явища картини світу.

Специфіка вербальної репрезентації очуднення проявляється на всіх рівнях поетичного тексту, в якому формуються очуднені образи, що і створює ефект незвичності. Такі образи осмислюються шляхом виявлення лінгвокогнітивних операцій і процедур їхнього формування. Переважання тих чи інших мовних засобів на окремих рівнях зумовлюється характером когнітивної спрямованості свідомості митця, втіленої у художньому тексті. Виявлення стилістичних і лінгвокогнітивних особливостей формування поетики очуднення у віршованих текстах визначає своєрідний характер індивідуально-авторської картини світу Ліни Костенко і впливає на читацьке сприйняття її віршів, на створення емоційного резонансу між автором і читачем.

Механізм очудненого осмислення об’єктів відрізняється від метафоричного і визначається як такий, що включає незвичний ракурс сприйняття, який реалізується лінгвальними виразними засобами різних рівнів і концептуальними чинниками (концептуальна метафора, концептуальна метонімія, концептуальний оксиморон).

Перспективою подальших досліджень слугуватимуть не лише поетичні, а прозові твори Л. Костенко. На наш погляд, дивосвіт її художньої творчості створюється конвергенцією різних поетик: поетикою очуднення й поетикою простоти, поетикою ошуканого очікування й поетикою власних назв, поетикою ліричного “я” і поетикою символів, архетипних й індивідуально-авторських.

ЛІТЕРАТУРА

1. Арнольд И. В. Интерпретация художественного текста: типы выдвижения и проблема экспрессивности / И. В. Арнольд // Экспрессивные средства английского языка. – Л. : ЛГПИ им. А. И. Герцена, 1975. – С. 11-20.
2. Арнольд И. В. Стилистика современного английского языка : [учеб. для вузов] / Ирина Владимировна Арнольд. – М. : Флинта, 2002. – 200 с.
3. Арутюнова Н. Д. Язык и мир человека / Нина Давидовна Арутюнова. – М. : Языки русской культуры, 1998. – 896 с.
4. Безребра Н. Засоби виразності в поезії Емілі Дікінсон як конституенти образу автора / Н. Безребра // Проблеми семантики слова, речення та тексту : [зб. наук. пр.] / [відп. ред. Н. М. Корбозерова]. – К. : Вид. центр КНЛУ, 2005. – Вип. 10. – С. 43-47.
5. Белехова Л.І. Словесний поетичний образ в історико-типологічній перспективі: лінгвокогнітивний аспект (на матеріалі американської поезії) : [монографія] / Лариса Іванівна Белехова – Херсон : Айлант, 2002. – 368 с.
6. Богин Г. И. Обретение способности понимать: Введение в герменевтику : [монография] / Георгий Исаевич Богин. – Тверь : Твер. гос. ун-т, 2001. – 731 с.
7. Бузаджи Д. М. Художественный прием остранения в контексте переводоведения / Д. М. Бузаджи // Вестник МГЛУ. – М., 2005. – Вип. 506 : Семантические и стилистические аспекты перевода. – С. 97-114.

8. Воробьёва О.П. Вирджиния Вулф и поэтика инсайта / О. П. Воробьёва // Горизонты современной лингвистики: Традиции и новаторство: Сб. в честь Е.С. Кубряковой. – М., 2009. – С. 764–776.
9. Воробйова О. П. Смак "шоколаду": інтермедіальність й емоційний резонанс / О. П. Воробйова // Вісник КНЛУ. Серія Філологія. – К. : Вид. центр КНЛУ, 2012. – Т. 15, № 1. – С. 5-11.
10. Губарева Г.А. Семантика і стилістичні функції кольоротивів у поетичній мові Ліни Костенко: дис. ... канд. філол. наук : спец. 10.02.04 "Українська мова"/ Г.А. Губарева – Харків, 2007. – 174 с.
11. Динсмор Д. Ментальные пространства с функциональной точки зрения /Д. Динсмор // Язык и интеллект. – М. : Прогресс – 1998. – С. 385-410.
12. Колегаева И. М. Темпоральный сдвиг как прием остранения в жанре научной фантастики / И. М. Колегаева, Г. А. Олейникова // Записки з романо-германської філології. – 2009. – Вип. 24. – С. 111-121.
13. Короткова Л. В. Семантико-когнітивний та функціональний аспекти текстових аномалій у сучасній англomовній художній прозі : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.04 "Германські мови" /Л. В. Короткова. – К., 2001. – 23 с.
14. Купчишина Ю. А. Роль тропів у реалізації очуднення / Ю. А. Купчишина // Вісник Житомирського державного університету імені І. Франка. – 2013. – № 71 (5). – С. 306-309.
15. Лотман Ю. М. Семиосфера. Культура и взрыв. Внутри мыслящих миров. Статьи, исследования, заметки / Юрий Михайлович Лотман. – СПб. : Искусство-СПБ, 2000. – 704 с.
16. Новиков Л. А. Художественный текст и его анализ / Лев Алексеевич Новиков. – [2-е изд., исправл.]. – М. : Едиториал УРСС, 2003. – 304 с.
17. Новикова М.Л. Остранение как инвариант языковой образности и концепции теории повествования / М. Л. Новикова // Филологические науки. – 2009. – № 4. – С. 17-28.
18. Тынянов Ю.Н. Поэтика. История литературы. Кино / Юрий Николаевич Тынянов. – М.: Наука, 1977. – 575 с
19. Томашевский Б.В. Теория литературы. Поэтика. Классический учебник / Борис Викторович Томашевский. – М.: Аспект-Прогресс, 1996. – 334 с.
20. Ханзен-Леве Оге А. Русский формализм. Методологическая реконструкция развития на основе принципа остранения / [пер. с нем. ; А. Оге Ханзен-Леве]. – М. : Языки русской культуры, 2001. – 672 с.
21. Шкловский В.Б. О теории прозы / Виктор Борисович Шкловский. – М.: Советский писатель, 1983.– 384 с.
22. Шкловский В.Б. Гамбургский счет: Статьи, воспоминания, эссе / Виктор Борисович Шкловский. – М.: Советский писатель, 1990. – 544 с.
23. Шмелев Д. Н. Слово и образ / Дмитрий Николаевич Шмелев. – М. : Наука, 1964. – 120 с.
24. Jakobson R. Linguistics and poetics / R. Jakobson // Language in Literature. – Cambridge (Mass) ; London : The Belknap Press of Harvard University Press, 1987. – P. 62-94.
25. Fauconnier G. Mappings in Thought and Language / Fauconnier G. – Cambridge: Cambridge University Press, 1997. – 205 p.
26. Fauconnier G. Turner M. Principles of conceptual integration / G. Fauconnier, M.Turner // Discourse and Cognition: Bridging the Gap : [ed. by J. R. Koenig]. – Stanford, 1998. – P. 269–283.
27. Freeman M. Poetry and the scope of metaphor: Toward a cognitive theory of literature / M. Freeman // Metaphor and Metonymy at the Crossroads. A Cognitive Perspective. – Berlin, N.Y., 2000. – P. 253– 283.
28. Kövecses Z. Metonymy: Developing a Cognitive Linguistic View/ Z.Kövecses, G Radden // Cognitive Linguistics. – 1998. – № 9-1. – P. 37-77.
29. Lakoff G. Metaphors We Live By / G. Lakoff, M Johnson. – Chicago : Chicago University Press, 1980. – 242 p.
30. Lakoff G. Philosophy in the Flesh: The Embodied Mind and its Challenge to Western Thought / G. Lakoff, M. Johnson. – N. Y. : Basic Books, 1999. – 624 p.
31. Miall D. Foregrounding, defamiliarization, and affect: Response to literary stories / D. S.Miall D. Kuiken // Poetics. – 1994. – Vol. 22. – P. 389- 407.
32. Miall D. A feeling for foregrounding: Why conventionalism isn't the whole story : A lecture given at the University of Munich [Electronic Resource] / D. Miall. – Mode of Access : <https://www.ualberta.ca/~dmiall/reading/Much98.htm>

33. Stockwell P. Cognitive Poetics: An Introduction / Peter Stockwell. — L. & N.Y. : Routledge, 2002. — P. 13-14.
34. Tsur R. Aspects of cognitive poetics / Reuven Tsur // Cognitive Stylistics: Language and Cognition in Text Analysis [ed. by E. Semino and J. Culpeper]. — Amsterdam; Philadelphia : John Benjamins, 2002. — P. 279-286.
35. Turner M., Metaphor, metonymy, and binding / M. Turner, G. Fauconnier // Metaphor and Metonymy at the Crossroads. A Cognitive Perspective. — Berlin; N.Y. : Mouton de Gruyter. — 2000. — P. 133-149.
36. Vorobyova O. The poetics of 'Reflection' in Virginia Woolf's short fiction: In search of multiple sense / O. Vorobyova // In Search of (Non)Sense : [ed. by Elzbieta Chrzanowska-Kluczevska and Grzegorz Szpila]. — Newcastle upon Tyne: Cambridge Scholars Publishing, 2009. — P. 75–87.

ІЛЮСТРАТИВНИЙ МАТЕРІАЛ

1. Костенко Л. Вибране. — К.: Дніпро, 1989. — 559 с..
2. Костенко Л. Проміння землі. — К.: Молодь, 1957. — 59с.
3. Костенко Л. Сад нетанучих скульптур. — К.: Рад. письменник, 1987. — 202с.

УДК 81'159:811.111'42:82-343 (73)

Світлана Волкова
(Херсон)

КОМПЛЕКСНА МЕТОДИКА АНАЛІЗУ МІФОЛОРНОГО ПРОСТОРУ АМЕРІНДІАНСЬКИХ ХУДОЖНІХ ТЕКСТІВ

У статті представлено комплексну методика аналізу компонентів міфолорного простору амеріндіанських художніх текстів, що включає різні етапи, на яких виявлено когнітивно-семіотичні засоби формування міфолорних образів як компонентів міфолорного простору, а також нарративні способи їх вписаності в художній простір сучасних амеріндіанських текстів.

Ключові слова: міфолорний образ, міфолорний простір, когнітивно-семіотичні засоби, нарративні способи, художній простір амеріндіанських текстів

This paper presents the complex methodology of the analysis of the elements of mythologic space incorporated in Amerindian literary texts. It suggests the steps of investigation of the cognitive semiotic means of forming mythologic images as components of mythologic space and narrative ways of their embodiment into the literary space of Amerindian texts.

Key words: mythologic image, mythologic space, cognitive semiotic means, narrative ways, literary space of Amerindian texts

На сучасному етапі розвитку етнолінгвістичних досліджень наукові розвідки орієнтовані на відтворення ментальних і символічних субстратів міфологічного мислення і характеризуються тісним поєднанням здобутків феноменології, структурної семасіології й етнографії, злиттям з проблематикою “етнокультурних концептів”, теорією номінації (праці Н.Д. Арутюнової, А.К. Байбуріна, А.Я. Гуревича, Т.В. Радзівської, С.М. Толстої, представників московсько-тартуської семіотичної школи, зокрема В.В. Іванова, В.М. Топорова, Ю.М. Лотмана).

У дослідженнях, виконаних у руслі *етнолінгвістичного* напрямку, підкреслюється вплив мови на літературу і духовний розвиток людства (В. Гумбольдт), культури корінного населення Північної Америки на загальноамериканську культуру (Е. Sapir), розглядаються проблеми співвідношення амеріндіанської мови і культури (F.Boas, E.Sapir), значення “національного духу” мови (О. Потебня, Е. Sapir, В. Whorf), визначається місце фольклору у формуванні американської традиції (S.Bronner), зв'язок мови і духовної культури, мови і